

مطالعه کیفی علل و پیامدهای روابط خارج از ازدواج (مورد مطالعه زنان شهرستان رفسنجان)

رضا اکبری

دانشجوی دکتری رشته جامعه‌شناسی، واحد علوم تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

افسانه توسلی^۱

دانشیار گروه جامعه‌شناسی، دانشگاه الزهراء، تهران، ایران

بهرام قدیمی

عضو هیات علمی گروه جامعه‌شناسی، واحد علوم تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۱/۳۱ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۴/۱۹

چکیده

ارتباطات و توانایی داشتن تعامل با دیگران، یک اصل اولیه در زیست جهان انسان عصر مدرن به شمار می‌آید. آدمی به دنبال کسی که در کنار ایشان احساس خوشبختی کرده و از تعامل با آن‌ها لذت و منفعت بیشتری را نصیب خود نماید. نیازهای مختلف انسان وی را در معرض ارتباطات مختلف قرار می‌دهد. نیاز به ارتباط با جنس مخالف، گهگاه روابطی را باعث می‌شود که خارج از عرف و فرهنگ اسلامی کشور ما می‌باشد. این پژوهش با هدف بررسی علل و پیامدهای وجود آورنده روابط خارج از ازدواج، در میان زنان شهرستان رفسنجان، انجام شده است. روش پژوهش نظریه داده بنیاد می‌باشد که داده‌های مورد نیاز آن از طریق مصاحبه نیمه ساختار یافته با ۱۵ نفر از زنان انجام شده است. شیوه انتخاب مشارکت کنندگان، هدفمند و تعیین تعداد آنها با رسیدن به مرحله اشباع، مشخص گردیده است. از مجموع ۱۱۲۷ داده‌ی خام، ۸۷۵ مفهوم، ۱۲۵ خرده‌مقوله و ۵۴ مقوله اصلی از داده‌های اولیه استخراج گردید. در نهایت مفهوم هسته‌ای "محرومیت"، به عنوان پدیده اصلی که بقیه مقولات را پوشش می‌داد، انتخاب گردید. نتایج این پژوهش نشان داد که مهم‌ترین انگیزه زنان از گرایش به روابط خارج از ازدواج، محرومیت‌های مالی و عاطفی می‌باشد. "احساس تنهایی" و "فرار" از قوانین و چارچوب‌های خانواده از جمله شرایط علی این گرایش می‌باشد. "ندامت" و "احساس طردشدگی"، از جمله پیامدهای این نوع روابط به شمار می‌آید.

واژگان کلیدی: روابط خارج از ازدواج، توجه خواهی، رویای ازدواج، نظریه داده بنیاد، محرومیت.

^۱ نویسنده مسئول: afsaneh_tavassoli@alzahra.ac.ir

مقدمه

یکی از موضوعاتی که در سال‌های اخیر ذهن بسیاری از صاحب‌نظران حوزه‌های اجتماعی و فرهنگی را به خود مشغول نموده است، مسأله معاشرت و دوستی‌های دختران و پسران پیش از ازدواج می‌باشد. امروزه این پدیده در حال رشد بوده و به دلیل عواقب نامطلوب تبیین علل آن یکی از قدم‌های اول در برنامه‌ریزی برای مسائل جوانان و سلامت آنان است. دوستی و معاشرت دختر و پسر قبل از ازدواج در جامعه ایران مسأله‌ای است که در دهه‌های اخیر رواج یافته و نگرانی‌هایی را ایجاد کرده است. دگرگون شدن ارزش‌ها و تقابل ارزش‌های جامعه مدرن و جامعه سنتی همواره یکی از چالش‌هایی است که جامعه در حال گذار؛ ما را به خود مشغول کرده است. در بین این تغییر ارزش‌ها، تغییر الگوی ارتباط دو جنس چیزی است که بیش از همه جوامع سنتی و بویژه جوامع مذهبی را درگیر کرده است. امروزه با گسترش ارتباطات، از طریق ابزارهای جدید اطلاعاتی، الگوها و ارزش‌ها از مکان‌های مختلف دنیا در کسری از ثانیه به افراد منتقل می‌شود. چالش‌ها برای جلوگیری از ازدواج‌های سنتی و غلبه نیازهای عاطفی و جنسی بر فرد به احساس تنهایی شدیدی می‌انجامد که از دستاوردهای عصر مدرنیته است. در حالی که تقاضا برای ایجاد ارتباطات در قالب‌هایی خارج از چهارچوب مرسوم جامعه شکل می‌گیرد، فلسفه وجودی این ارتباطات در بطن جامعه سنتی پذیرفته شده نیست. بنابراین افرادی که در قبل از ازدواج چنین روابطی داشته و سپس ازدواج می‌نمایند؛ ممکن است کیفیت زندگی و نوع روابط آن‌ها متفاوت باشد. مراجعات پیاپی زنان و مردان متأهل و مجرد به مشاور خانواده در دانشگاه شهر رفسنجان، مهم‌ترین علتی بود که به نظر می‌رسید روابط پیش از ازدواج، امروزه تبدیل به مسأله‌ای اجتماعی در این شهر شده؛ و پیامدهای اجتماعی و فردی متعددی در پی دارد. مطالعه و بررسی چنین موضوعات خاصی، با استفاده از رویکرد کیفی و درگیری کامل محقق با تجربه زیسته افراد درگیر آن موضوع بسیار حائز اهمیت خواهد بود، و تبیین علل آن یکی از قدم‌های اول در برنامه‌ریزی مسئولان برای مسائل جوانان و سلامت آنان خواهد بود. این پژوهش در صدد است تا در چارچوب مطالعات جامعه‌شناختی، تجربه زیسته مشارکت‌کنندگان ساکن شهر رفسنجان، که پیشینه روابط خارج از ازدواج و مراجعه به مراکز

9.....مطالعه کیفی علل و پیامدهای روابط خارج از ازدواج

مشاوره داشته باشند را؛ با استفاده از روش کیفی گراند تئوری تبیین نموده و در نهایت، یک مدل پارادایمی ارائه دهد. سؤالاتی که محقق در این پژوهش در صدد رسیدن به پاسخ آنهاست، عبارت است:

- درک و تصور مشارکت کنندگان از داشتن روابط خارج از ازدواج چیست؟
- علل گرایش به داشتن روابط خارج از ازدواج، در بین مشارکت کنندگان تحقیق، چه مواردی می باشد؟
- زمینه های فراهم شدن ایجاد روابط خارج از ازدواج در مشارکت کنندگان، چه مواردی بوده است؟
- شرایط مداخله گر برای ایجاد روابط خارج از ازدواج، چه مواردی بوده است؟
- مشارکت کنندگان، در خصوص داشتن روابط خارج از ازدواج از چه استراتژی های استفاده نموده اند؟
- پیامدهای راهبردهای اتخاذ شده این افراد در خصوص داشتن روابط خارج از ازدواج چه مواردی می باشند؟

حبیب پور گنجابی و همکاران (۱۳۹۸)، در پژوهشی با عنوان، زمینه ها و پیامدهای دوستی با جنس مخالف: مطالعه ای پدیدارشناسانه در دانشجویان دانشگاه خوارزمی، به این نتایج می رسند که، دانشجویان دختر بیشتر به دنبال روابط بین عاطفی، ازدواج محور و اقتصادی بوده و دانشجویان پسر بیشتر سکسوالیه خواه و لذت گرا بوده اند. نامداری (۱۳۹۶)، در پژوهش خود با عنوان، بررسی تأثیر معاشرت با جنس مخالف قبل از ازدواج بر کیفیت زندگی و روابط زوجین شیرازی، که با روش کیفی و استفاده از تجربه زیسته انجام پذیرفته است؛ بیان می دارد: نتایج نشانگر دو حیطه ی اصلی: ۱- نکات مهم در تجارب روابط قبل از ازدواج که شامل علل و عوامل ورود به رابطه، معیارهای انتخاب، احساس فرد از تجربه رابطه، امتیازها و معایب، نگرانی و دغدغه افراد در این دوران ۲- تأثیر این روابط بر کیفیت زندگی و روابط زوجین که شامل ارتباط با همسر، رضایت از زندگی مشترک، شباهت ها و تفاوت های دوران دوستی با بعد از ازدواج بود. این نتایج بر وجود میل غریزی به شناخت جنس مخالف و فاصله گرفتن از ارزش های سنتی و گرایش به سبک زندگی مدرن تأکید می کند. زوجین از روابط دوستی قبل از ازدواج خود رضایت

داشتند ولی به دلیل نبودن فلسفه‌ی زیربنایی این روابط در کشور ما و تفکر سنتی خانواده و عدم حمایت آن‌ها بعد از ازدواج و هم‌چنین نرسیدن افراد به رشد فکری لازم درمورد هدف از ایجاد رابطه و عدم مدیریت درست آن، مشکلات و هم‌چنین عوارض فردی و اجتماعی برای افراد بوجود می‌آید.

جلیل عابدزاده (۱۳۹۶)، در پژوهش خود با عنوان روابط قبل از ازدواج و رضایت زناشویی: مطالعه موردی زنان همسر دار ۵۰-۲۰ ساله شهر شیراز، که با روش کمی و پیمایش انجام پذیرفته است، اذعان دارد که نتایج تحقیق بیان‌گر آن است که افرادی که قبل از ازدواج دارای رابطه دوستی با جنس مخالف بوده‌اند، به‌طور معناداری نسبت به افرادی که درگیر این روابط نبوده‌اند، میانگین رضایت زناشویی پایین‌تری دارند. نتایج رگرسیون چند متغیره نشان داده است که متغیرهای حمایت خانواده، استفاده از رسانه، سن، سن ازدواج و اعتماد به نفس، تبیین‌کننده رضایت زناشویی می‌باشند. آذر و نامور (۱۳۹۶)، در پژوهش خود با عنوان تجارت روابط دوستی دختر و پسر دانشجو با رویکردی پدیدارشناسانه، که به روش کیفی پدیدارشناسانه صورت گرفته است؛ هدف این پژوهش واکاوی تجارب روابط دوستی دختر و پسر در دانشگاه می‌باشد. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که دانشجویان اعتقاد دارند اهمیت مضمون‌های اشاره شده (نیازهای عاطفی و روانی، حس کنجکاوی، ضعف باورها و اعتقادات، وسایل ارتباط جمعی)، باعث گرایش آن‌ها به این رابطه شده و با برقراری آن می‌توانستند نیاز جنسی و عاطفی خود را ارضاء کنند تا در زندگی احساس آرامش داشته باشند.

صباغی و همکاران (۱۳۹۶)، در پژوهشی ذیل عنوان ادراک و تجربه زیسته زوج‌ها از علل بروز جدایی عاطفی: مطالعه به روش پدیدارشناسی، که با روش کیفی پدیدارشناسی صورت گرفته است. پژوهش حاضر با هدف تحلیل ادراک و تجربه زیسته زوجین در خصوص علل بروز جدایی عاطفی انجام شده است بیان می‌دارند؛ که نتایج پژوهش تنوع و تعدد علل زمینه‌ساز جدایی عاطفی را نشان می‌دهد و بیانگر این است که این پدیده از علل مختلف و در هم تنیده‌ای تأثیر می‌پذیرد و به منظور کاهش پیامدهای ناگوار آن و زمینه‌سازی برای بهبود وضعیت موجود، ارتقای مهارت‌های زوجین در مواردی نظیر هوش هیجانی، ارتباطات اثربخش و تقویت مهارت‌های حل مسأله ضرورت دارد.

11.....مطالعه کیفی علل و پیامدهای روابط خارج از ازدواج.....

روابط قبل از ازدواج اگر چه پدیده ای نوظهور نیست هرچند لیکوشیکاس^۱ و استنکوینه^۲(۲۰۰۹)، گسترش روابط قبل از ازدواج را محصول «انقلاب جنسی»^۳ در اواخر دهه ۱۹۶۰ می دانند، اما تبعات و شیوه های این پدیده، متفاوت و مدرن گشته و در نتیجه، بررسی و تحلیل اثرات و پیامدهای آن بعد از تشکیل خانواده، می تواند راهگشای حل بسیاری از اختلافات و مشاجره های خانوادگی و طلاق، گردد. در زیر به برخی از پژوهشهای انجام شده خارجی اشاره می کنیم.

علوی و همکاران(۲۰۱۸)، در پژوهشی با عنوان، سه گانه تاریک از اهداف شخصیت و خیانت: نقش موثر تجربه روابط، به بررسی تفاوت های شخصیتی افرادی که ممکن است خیانتکار باشند(در رابطه زناشویی)، بررسی نموده است. در این مطالعه ۵۲ مرد و ۸۸ زن از ۱۸ تا ۴۰ ساله در مالزی پرسشنامه را تکمیل کردند. مدل سازی حداقل مربعات مسطح جزئی نشان داد که نیت به خیانت، ارتباط معنی داری با خودخواهی و مشکلات روانی دارد، اما ارتباط نامناسبی با نارسیسیسم دارد. علاوه بر این، تجزیه و تحلیل خرده مقیاس چند جزئی نشان داد که ارتباط بین حس ناخوشایند و نیت نسبت به خیانت، و نیز ارتباط بین روانپریشی و قصد به خیانت، متوسط است.

نیکل و همکارانش(۲۰۱۵)، در پژوهشی با عنوان، حل مشکل خیانت شریک عاطفی: حفظ رابطه زناشویی به صورت فردی، حفظ رابطه زناشویی به صورت ائتلافی و بسامد رابطه جنسی دو نفره، به بررسی حفظ رابطه زناشویی به صورت فردی، حفظ رابطه زناشویی به صورت ائتلافی (یعنی حفظ رابطه زناشویی با استفاده از کمک افراد دیگر) و بسامد رابطه جنسی دو نفره پرداختند. شرکت کنندگان (۳۷۸ نفر، که ۱۷۶ نفرشان زن بودند) که درگیر یک رابطه جنسی دو طرفه بودند. نتایج پژوهش آنها حاکی از آن بود که تلاش فردی در زنان و تلاش ائتلافی در مردان برای حفظ رابطه زناشویی با تعداد رابطه جنسی رابطه مثبت دارد.

¹ Legkauskas

² Stankevici

³ Sexual revolution

تاچ و هالپرون (۲۰۱۲)، در تحقیق خود با عنوان، کیفیت زناشویی و تصمیمات طلاق چگونه اهمیت فرزندآوری قبل از ازدواج را دارد؟، نشان دادند که روابط جنسی قبل از ازدواج باعث تغییر نگرش‌ها و پیش‌فرض‌های افراد در مورد ازدواج، طلاق و روابط خارج از ازدواج می‌شود. این تغییر نگرش به شکلی است که میزان مشکلات زناشویی و احتمال طلاق را در آنها بالا می‌برد. در عین حال افرادی که وارد این روابط می‌شوند فارغ از پیامدهایی که این روابط بر آنها خواهد داشت، در مجموع افرادی هستند با استانداردها، نگرش‌ها و ارزش‌هایی متفاوت با جامعه و گاه خانواده، مهارت‌های ارتباطی ضعیف‌تر، احساس عدم اطمینان به آینده و دارای روابط سرد و نامناسب با خانواده (تاچ^۱ و هالپرن^۲، ۲۰۱۲: ۵۸۵-۵۷۱).

نتایج تحقیقات منینگ و کوهن^۳ (۲۰۱۲) با عنوان، زندگی مشترک قبل از ازدواج و انحلال زناشویی: بررسی ازدواج‌های اخیر، بازگوکننده این یافته است که با وجود پذیرفته شدن روابط خارج از ازدواج در جوامع غربی، همچنان روابط خارج از ازدواج با سطوح پایین‌تر رضایت زناشویی و خطر بالای طلاق رابطه نزدیکی دارد (منینگ و کوهن، ۲۰۱۲: ۳۸۷-۳۷۷). نتایج تحقیقات وی^۴ و همکاران (۲۰۱۲)، و قانی^۵ و همکاران (۲۰۱۴)، با عنوان، ارزش اخلاقی و استراتژی مقابله در بزرگسالان مسلمان در رابطه جنسی قبل از زایمان، بیانگر آن است که اگرچه رابطه با جنس مخالف (بدون ازدواج) با ارزش‌ها و هنجارهای جوامع غربی مغایرتی ندارد، اما پیامدهای آن از قبیل افزایش شدید فرزندان نامشروع، والدین مجرد، فرزندان بی سرپرست و تک سرپرست و خطر ابتلا به بیماری ایدز موجب نگرانی این جوامع شده است. کلمن^۶، چگونگی روابط میان افراد خانواده را به عنوان "سرمایه اجتماعی داخل خانه" می‌داند و سرمایه اجتماعی را منبعی بالقوه برای افراد خانواده در به دست آوردن منافع‌شان می‌داند. وی همچنین اشکال سرمایه اجتماعی را شامل روابط اقتدار، اعتماد و هنجارها دانسته است (کلمن، ۱۳۹۰: ۴۵۹). به اعتقاد

¹ Tach

² Halpren

³ Manning & cohen

⁴ Wie

⁵ Ghani

⁶ Coleman

13.....مطالعه کیفی علل و پیامدهای روابط خارج از ازدواج

گیدنز در فرایند تحولاتی که در حوزه خانواده صورت گرفته است، برآیندی از عوامل خرد و کلان شرکت داشته اند. به این ترتیب تحولات کارکردی و معنایی روابط در خانواده امروزی، محصولی از تغییرات مفاهیم در دنیای مدرن، تغییرات در حوزه های حقوقی و قانونی ازدواج و رابطه جنسی و نیز تقاضاهایی است که در سطح زندگی روزمره برای تغییر وجود دارد (گیدنز، ۱۳۸۴). رابطه ناب^۱ رابطه ای است که در دنیای امروز از مقبولیت و رواج به خصوصی برخوردار شده است. در این نوع رابطه که در آن کیفیت رابطه و رضایت از آن از اهمیت ویژه ای برخوردار است، تأثیر تعهدات بیرونی بر بقای رابطه به حداقل می رسد. در نتیجه ارتباط ناب از نظر او ارتباطی است که در وهله اول به خاطر نفس رابطه وجود داشته باشد و نه به خاطر الزام های بیرونی که بقای آن را تضمین می کنند. رابطه ناب گیدنز منجر به نوعی رضایت فردی و درونی می شود که کاملاً از نفس رابطه برخوردار است و به هیچ عاملی بیرون از خود وابسته نیست و وجود این رضایت شرط بقا و ماندگاری رابطه است (گیدنز، ۱۳۹۶: ۱۳۲).

نظریه میدانی کورت لوین^۲ به درک فرایندی که در آن فرد به خود اجازه داشتن روابط خارج از ازدواج می دهد، کمک می نماید. برای فهم این نظریه، فرد ابتدا این اصل را که رفتار تابعی از فرد و محیط است، درک کند. این موضوع حایز اهمیت است، زیرا در این روش عمل و رفتار ما بر مبنای شخصیت، تجارب، بافت و زمینه هر موقعیتی صورت می گیرد. تصمیم یک روز به خاطر عواملی مثل، کسانی که پیرامون ما هستند، چه طور احساس می کنیم، کجا هستیم، چقدر شب گذشته خوابیدیم و غیره می تواند با تصمیم روز دیگر متفاوت باشد (لوین، ۱۹۴۲).

جان بالبی^۳، نخستین نظریه پرداز دلبستگی، آن را از ارتباط روانی پایدار بین انسان ها تعریف کرده است. بالبی معتقد است که اولین پیوندهای ایجاد شده بین کودکان و مراقبین خود، تأثیر شگرف بر آنها دارد که تا پایان عمر همراهشان خواهد بود. موضوع اصلی نظریه دلبستگی این است، مادرانی که در اختیار نوزادشان باشند و به نیازهای آنها پاسخ بدهند، حس اطمینان و امنیت را در نوزادشان ایجاد

¹ Pure relationship

² Lewin Kort

³ John Bowlby

می‌کنند. نوزاد می‌داند که فرد مراقب او قابل تکیه است و این مسئله پایه و اساسی محکم برای کشف دنیا در نوزاد فراهم می‌آورد. او معتقد است، کودکان با گرایش‌های ذاتی رفتارهایی را به منظور جلب توجه بزرگسالان مقتدر در راستای رفع نیازهای خود انجام می‌دهند (کمپل، ۲۰۰۹ به نقل از جان بالبی، ۱۹۷۳).

صاحب‌نظران اصلی نظریه مبادله اجتماعی، هومنز (۱۹۵۸)، بلا (۱۹۶۴) و کلی (۱۹۵۹) به نقل از فتحی، (۱۳۹۱: ۹۰)، هستند (اسپرچر، ۱۹۹۸). بر مبنای این نظریه، افراد به دنبال حداکثر رساندن هزینه‌های خود هستند. در خصوص روابط خارج از ازدواج، براساس این نظریه، فرض بر این است که فرد منافع خود را (به عنوان مثال امنیت مالی) را در برابر هزینه‌ها (به عنوان نارضایتی جنسی) برای جهت‌دهی به رفتارش (درگیری در بی‌وفایی زناشویی) متعادل می‌کند. مردم فرض می‌کنند، کنش‌گران منطقی به وسیله منافع شخصی برانگیخته می‌شوند (تیوسنارد، ۲۰۰۹).

نظریه پردازان این تئوری معتقدند که چنانچه در راه دستیابی افراد به اهداف و خواسته‌ها نشان مانعی ایجاد شود؛ آنان دچار محرومیت نسبی شده و نتیجه طبیعی و زیستی این وضع، آسیب رساندن به منبع محرومیت است. بدین ترتیب، محرومیت نسبی نتیجه تفاوت درک شده میان انتظارات ارزشی (خواسته‌ها) و توانایی‌های ارزشی (داشته‌های) افراد است (سام دلیری، ۱۳۸۲: ۶۴).

روش‌شناسی

نظریه زمینه‌بنیاد یا زمینه‌ای که گاهی به آن نظریه‌ی مبنایی نیز گفته شده است برعکس آنچه که از عنوانش برمی‌آید یک نظریه یا نحله نیست، بلکه روش پژوهشی نظام‌مند در علوم اجتماعی و حتی سایر حوزه‌ها جهت کشف و تدوین نظریه یا فرضیه از طریق داده‌هایی است که از میدان طبیعی به دست می‌آیند. پس، نظریه زمینه‌بنیاد یک روش پژوهشی است که تقریباً متضاد با پژوهش‌های قیاسی فرضیه‌آزمایی عمل می‌کند و کار خود را با فرضیه یا چارچوب نظری از پیش تعیین شده شروع نمی‌کند، بلکه در اولین گام سراغ جمع‌آوری داده‌ها می‌رود و از طریق فرآیند پیوسته تحلیل مقایسه‌ای در رابطه با یک رخداد، موقعیت، یا پدیده‌های معین فرضیه یا نظریه‌سازی می‌کند و نه فرضیه یا نظریه آزمایی؛ اما وقتی

15.....مطالعه کیفی علل و پیامدهای روابط خارج از ازدواج

در مرحله کدگذاری گزینشی مفهوم و رابطه آنها با هم مشخص شوند، به نوعی مورد آزمون قرار می‌گیرند تا نظریه به دست آید و بعد آن نیز با توجه به ادبیات بررسی شود (میرزایی، ۱۳۹۵: ۲۳۵). جامعه مورد مطالعه این پژوهش، شامل ۱۵ نفر از زنان ساکن شهرستان رفسنجان می‌باشند که با روش انتخاب هدفمند از بین واجدین شرایط مطلع و آگاه از موضوع پژوهش، انتخاب گردیدند. تعداد مشارکت کنندگان را رسیدن به مرحله اشباع داده‌های نظری و تا حدودی، مفهومی، تعیین نمود. قابل ذکر است که در مرحله کدگذاری باز در پژوهش، بعد از مصاحبه دهم، داده‌ها شروع به تکرار نمودند و بعد از مصاحبه نفر پانزدهم، اشباع به طور قطعی صورت گرفت.

جدول ۱ مشخصات مشارکت کنندگان

شماره	نام	وضعیت تاهل	سن	تعداد فرزندان	شغل	تحصیلات	تعداد روابط	مدت زمان ماندن رابطه	سن شروع اولین رابطه
۱	زینب	متاهل	۴۶	۱	فروشنده	زیر دیپلم	یک	۴ ماه	۱۷
۲	سونیا	مجرد	۱۶	-	خانه دار	دانش آموز	یک	۷ ماه	۱۴
۳	ندا	متاهل	۳۰	-	خانه دار	لیسانس	یک	یکسال	۱۸
۴	میترا	مجرد	۲۱	-	دانشجو	لیسانس	یک	چند ماه	۲۰
۵	رها	متاهل	۴۲	۳	آرایشگر	سیکل	یک	۲ سال	۱۲
۶	فاطمه	مطلقه	۴۵	۱	خانه دار	دیپلم	متعدد	۶ سال	۱۴
۷	المیرا	مطلقه	۴۳	-	معلم	فوق لیسانس	یک	۱۸ سال	۲۵
۸	معصومه	مطلقه	۵۰	-	آرایشگر	پنجم	متعدد	۴۰ سال	۸
۹	زهرا	متاهل	۴۲	۲	خانه دار	پنجم	متعدد	۱ سال	۳۰
۱۰	آرزو	متاهل	۳۶	۲	خانه دار	کاردانی	متعدد	۱۰ سال	۱۵
۱۱	نسترن	مطلقه	۲۷	-	آرایشگر	لیسانس	متعدد	-	۲۳
۱۲	سمانه	متاهل	۲۷	۲	آرایشگر	سیکل	متعدد	۱۰ سال	۱۴
۱۳	کیما	مجرد	۲۰	-	دانشجو	لیسانس	یک	۵ سال	۱۵
۱۴	زهره	متاهل	۵۰	۱	خانه دار	سیکل	متعدد	۱۱ سال	۲۰
۱۵	مینا	مجرد	۱۷	-	دانش آموز	دیپلم	متعدد	۴ سال	۱۳

در پژوهش حاضر مرور ادبیات نظری (برخی نظریه‌های مربوطه، مقالات و کتب در ارتباط با موضوع روابط خارج از ازدواج) صرفاً جهت آشنایی با برخی مفاهیم و مقولات متناسب با موضوع صورت گرفت.

حساسیت نظری ایجاد شده در این تحقیق با مطالعه کتاب‌ها و مقالات مربوط موضوع پژوهش و نیز نظریات جامعه‌شناسی احساسات و خانواده که در زمینه روابط خارج از ازدواج و نیز با استفاده از بیانات و پاسخ‌های مشارکت‌کنندگان در تحقیق و همچنین با نظر و راهنمایی اساتید این فن و کارشناسان آشنا با این روش، بدست آمده است. برای رسیدن به معیار قابلیت اعتماد^۱ (معادل پایایی^۲ و روایی^۳ در تحقیقات کمی) از سه تکنیک متعارف و مرسوم (سیلورمن^۴، ۲۰۱۳: ۱۵). زیر استفاده گردید:

۱- کنترل یا اعتباریابی توسط اعضا: در این پژوهش با استفاده از تشکیل روش فوکوس گروپ (۶ نفر) از مشارکت‌کنندگان خواسته شد تا یافته‌های کلی دست‌آمده را ارزیابی کرده و در مورد آن نظر دهند. مشارکت‌کنندگان در روش فوکوس گروپ، صحت یافته‌های دست‌آمده را تأیید نمودند. ۲- مقایسه‌های تحلیلی: در این روش به داده‌های خام رجوع گردید تا ساخت بندی نظریه با داده‌های خام مقایسه و ارزیابی گردد. ۳- استفاده از تکنیک ممیزی: در این زمینه چهار متخصص در حوزه گراندد تئوری، بر مراحل مختلف کدگذاری، مفهوم‌سازی و استخراج مقولات نظارت داشتند.

داده‌ها

مراحل کدگذاری در این پژوهش به این صورت بود که در وهله اول محقق هر مصاحبه را به محض رسیدن به منزل، تایپ و سپس تمام نکات مهم آن را وارد جدول می نمود. در مرحله دوم تمام مفاهیم مشترک را پشت سر هم مرتب و مفهومی که مشتمل بر همه داده‌های مشترک باشد را استخراج می نمود. سپس مفاهیم را در چتر بزرگتری به نام خرده مقولات قرار داده و در نهایت از خرده مقولات به مقولات اصلی دست پیدا کردیم. تمام این مراحل در طول انجام گردآوری داده‌ها، به صورت رفت و برگشت و رسیدن به مفاهیم جدید، مورد بازبینی قرار می گرفت. جهت اعتبار بخشی به کتاب‌ها و منابع تخصصی جامعه‌شناسی در مرحله اول استفاده گردید. در مرحله دوم از همفکری اساتید جامعه‌شناسی (استاد راهنما و مشاور) و نیز دو نفر از کارشناسانی که با این روش آشنا بودند و نیز همفکری با

¹ Trustworthiness

² Reliability

³ Validity

⁴ Silverman

17.....مطالعه کیفی علل و پیامدهای روابط خارج از ازدواج.....

خود اعضاء، بهره گیری شده است. برای تشریح جریان کار تبدیل داده های خام به مفاهیم، یک نمونه از مصاحبه ها و نیز نحوه رسیدن از داده های خام، به مفاهیم بدست آمده اشاره می کنیم. در جریان تحلیل خط به خط مصاحبه های صورت گرفته شده پاسخ گویان، جملات زیر را بیان کرده اند:

جدول ۲ نمونه کدگذاری باز

مفاهیم	داده های خام
تحمل عذاب های ناشویی به خاطر فرزندان	همسرم معتاده اما سعی کردم زندگی ام رو بسازم و به خاطر بچه هایم هم که شده زندگی کنم.
استقلال مالی	وضع مالی مون بهتر شده، پدر شوهرم طبقه دوم خونشون رو برای ما ساخته و از ما خواست که اونجا زندگی کنیم
ناچاری برای ادامه زندگی	می دانستم راه برگشتی ندارم
کنار آمدن	کم کم سعی کردم با اخلاق شوهرم کنار بیام.
دلخوشی با فرزند	چند ماه بعد از ازدوایم حامله شدم و این باعث شد به زندگی ام وابسته شوم.

مثال جدول فوق نحوه وارد کردن داده های خام به جدول چهار ستونی بعد از مرتب کردن مفاهیم هم معنی یا مشترک می باشد. داده هایی که مفهوم یا مفاهیم مشترک داشتند؛ یک مفهوم به خود اختصاص می دهد. در جدول ذیل، به نمونه ای از مفاهیم مشترک از داده های خام مشارکت کنندگان اشاره می کنیم.

جدول ۳ نمونه سیر از داده ها به مفاهیم و مقولات

مفاهیم	داده خام	کد
آغاز اولین رابطه دوستانه	رابطه زیادی نداشتیم اما اون اولین رابطه من با یک پسر بود.	سمانه (۱۸)
ارتباط تفنی	از طرف مدرسه رفتم اردو. اونجا دوستم بهم گفت اگر با پسرعموی من حرف بزنی برای من یک شارژ می فرسته. منم به خاطر دوستم گوشه رو گرفتم و با پسرعمویم حرف زدم و رابطه ما از همین جا شروع شد.	کیما (۳)
گوشه گیری	خونه نشین شده بودم.	زهره (۱۱)
فرار از تنهایی (علل)	من برای اینکه دوباره تنها نشم خودم می رفتم سمت پسرها و باهاشون شوخی و خنده می کردم و رابطه می گرفتم.	زهره (۱۸)
خوشحالی بابت دوست داشته شدن	دلیم می خواست همیشه یکی تو زندگیم باشه و دوستم داشته باشه و بهم اهمیت بده.	زهره (۲۲)
جلب توجه	لباس های ناچور می پوشیدم تا خاص باشم و جلب توجه کنم.	میانا (۳۶)
میل به استقلال	می خواستم تا دیر نشده ازدواج کنم	زینب (۸)
توبه و نزدیکی به خدا (راهبرد)	از آن زمان که توبه کردم خودم را به خدا نزدیکتر می دانم	سونیا (۵۲)

کدهای بدست آمده (مفاهیم و مقولات) بر حسب موضوع تحقیق و پرسش‌های پژوهشی و نوع داده‌ها، دو حالت دارند. یا مفهومی در بدنه متن هستند که به آن‌ها کدهای «متصل به متن»^۱ می‌گوییم و آن‌ها را نشانه‌گذاری و جدا می‌کنیم یا سازه‌های مفهومی و مقوله‌ای استنباط شده‌ما از متن و البته ضمن وفاداری کامل به آن‌ها «کدهای برساخته از متن»^۲ تعبیر می‌کنیم. در جدول ذیل به نمونه‌ای از مراحل کدگذاری داده‌های خام و انتخاب مفاهیم و سپس گرد کردن مفاهیم مشترک در زیر مجموعه خرده مقولات را می‌آوریم.

جدول ۴ نمونه سیر از داده‌ها به مفاهیم و خرده مقوله

کد	داده خام	مفاهیم	خرده مقولات
ندا (۲۸-۳۲)	از اینکه سیاوش اینقدر عاشق من است که حاضر شده بخاطر من تغییر کند خیلی خوشحالم می‌کرد	احساس خوشحالی از عشق و تغییرات پسر عمه (درک)	توجه خواهی
	او از ته دل ابراز علاقه می‌کرد	ابراز علاقه‌های پسر عمه (علل)	
	خلاصه با همین ابراز علاقه کردن‌ها من را به خود وابسته کرد	جذب شدن با ابراز علاقه‌های شدید پسر عمه	
فاطمه (۴۱-۴۲)	و فقط از این خوشحال بودم که یکی دوستم دارد	خوشحالی بابت دوست داشته شدن	توجه خواهی
	خودم رو خوشبخت می‌دیدم که یکی منو دوست داره براش ارزش دارم و مهم ام	خوشحالی بابت دوست داشته شدن	
سمانه (۲۴-۲۷)	اما من ازش یه شاهزاده با اسب سفید برای خودم ساخته بودم که منتظره درسش تموم بشه و بیاد خواستگاریم	تخیلات عاشقانه در مورد ازدواج	توجه خواهی
	و خوشحالی که تو خانواده‌ام نبود رو با دوست پسر هام داشتم.	خوشحالی بابت دوست داشته شدن	
	از لحاظ مالی هم چون وضع خوبی نداشتیم آنها کمک می‌کردند و می‌تونستم به خیلی از خواسته‌هام برسم.	کمبود محبت (شرایط مداخله گر)	
	البته تو خانواده پدریم داشتن دوست پسر چیز بدی نبود.	عادی بودن روابط با پسرها در خانواده پدری	

¹ In vivo code

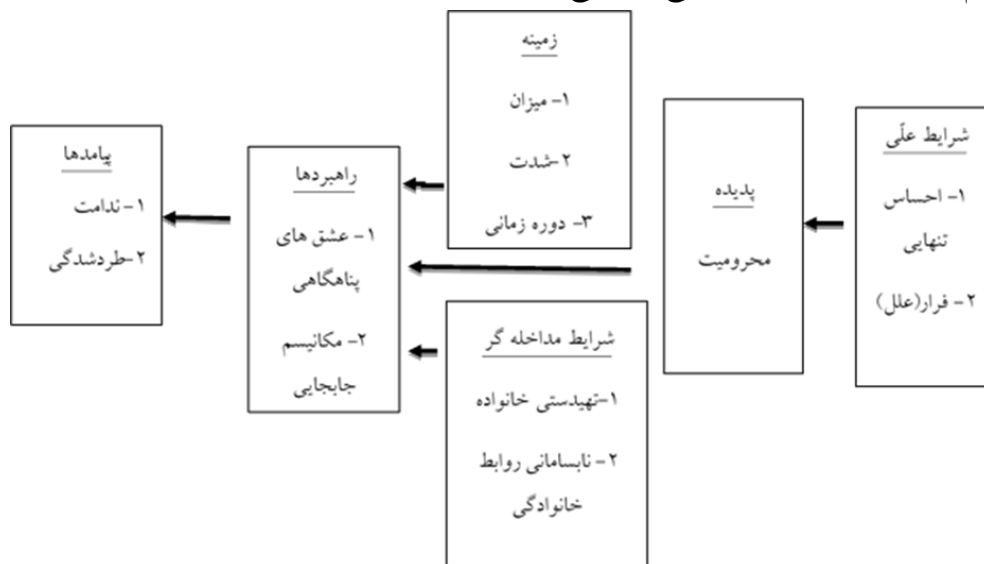
² Constructed code

19.....مطالعه کیفی علل و پیامدهای روابط خارج از ازدواج

در جدول های مختلف، مقوله هایی نشان داده شدند که حاصل داده های خام و طیف های مفهومی برآمده از آن داده ها هستند و حاوی معانی انتزاعی شده ی نهایی و مرتب شده اند؛ از مقوله های فرعی تا مقوله های اصلی (خرده مقولات تا مقولات). بعد تحلیل و تفسیر داده ها و مفاهیم و مقولات بدست آمده از تحقیق، مدل محوری " توجه خواهی"، بعنوان، مقوله های اصلی انتخاب گردیدند.

پدیده هسته ای محرومیت

محقق با بررسی و تحلیل داده های حاصل از مصاحبه، و نیز برقراری ارتباط معنایی بین آنها، به این نتیجه رسید که محرومیت و احساس های ناشی از آن، عنصر هسته ای در ارتباطات خارج از ازدواج، در میان مشارکت کنندگان زن می باشد. این محرومیت هم شامل محرومیت مادی و هم محرومیت عاطفی و فرهنگی می باشد. بررسی یافته های برآمده از دو مدل پارادیمی محوری، نشان می دهد که زنان برای فروکاستن یا فرار از محرومیت هایی که جنسیت، موقعیت خانوادگی یا عاطفی و یا اجتماعی برای آنها رقم زده است، به دنبال روابط خارج از ازدواج می باشند.

مدل پارادایمی انتخابی محرومیت

شرایط علی پدیده انتخابی محرومیت

محقق با بررسی و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه، و نیز برقراری ارتباط معنایی بین آنها، به این نتیجه رسید که محرومیت و احساس‌های ناشی از آن، عنصر هسته‌ای در ارتباطات خارج از ازدواج، در میان مشارکت‌کنندگان زن می‌باشد. این محرومیت هم شامل محرومیت مادی و هم محرومیت عاطفی و فرهنگی می‌باشد. بررسی یافته‌های برآمده از دو مدل پارادیمی محوری، نشان می‌دهد که زنان برای فروکاستن یا فرار از محرومیت‌هایی که جنسیت، موقعیت خانوادگی یا عاطفی و یا اجتماعی برای آنها رقم زده است، به دنبال روابط خارج از ازدواج می‌باشند.

احساس تنهایی: عدم داشتن تکیه‌گاه عاطفی و همدمی مطمئن (پدر یا مادر، خواهر یا برادر) و احساس تنهایی ناشی از آن، در سنین نوجوانی یکی از عمده‌ترین دلایل مشارکت‌کنندگان برای برقراری رابطه خارج از ازدواج، و ارضای نیاز به دوست داشتن و دوست داشته شدن، به شمار می‌رود.

فاطمه: با این همه پدرم بیشتر وقت‌ها روی من دست بلند می‌کرد و منو به هر بهانه‌ای به باد کتک می‌گرفت. یا من یا مادرم رو کتک می‌زد. خانواده پدرسالاری داشتیم. پدرم همیشه با مادرم دعوا داشت. معتاد شده بود و با هر حرفی از جا در می‌رفت. مادرم عصبی بود قرص می‌خورد و همیشه من رو مقصر همه چیز می‌دونست. همیشه خودم رو تنها و بی‌پناه می‌دیدم شاید هیچ ارزشی براشون نداشتیم. هیچ کس من رو نمی‌فهمید. خواهر بزرگترم عروس شده بود، خواهر بعدیم نامزد کرده بود که قرار بود چند هفته بعد عروسی بگیرن پس من برای کسی مهم نبودم. انگار تنهایی نمی‌تونستم حتی زندگی کنم. هر روز از خونواده ام دورتر می‌شدم. بیشتر خودم رو تو افاق حبس می‌کردم. افسرده شده بودم. با هیچ کس نمی‌تونستم درد و دل کنم. از دوستانم ضربه خورده بودم و تو خونواده ام جایی نداشتیم. اصلاً جرات حرف زدن نداشتیم. فقط شده بودم یه کارگر که باید کارهای پدر و مادر و برادرهام رو می‌کردم.

مینا: احساس تنهایی می‌کردم و می‌خواستم مثل اون‌ها با کسی در ارتباط باشم. ۲ خواهر و ۲ برادر دارم. من فرزند آخری هستم و همه خواهر و برادرهایم از ازدواج کرده‌اند و یکی از خواهرهایم طلاق گرفته است و با ما زندگی می‌کند. پدر و برادرهایم خیلی متعصب هستند و مادرم هم به حجاب و باحیا بودن

21.....مطالعه کیفی علل و پیامدهای روابط خارج از ازدواج

خیلی اهمیت می‌دهد. در خانه هم صحبتی نداشتم که باهاش حرف بزنم و این مسئله هم شد یک دلیل برای توجیه داشتن دوست پسر.

فرار: زنان و دختران، ممکن است به خاطر طیف گسترده‌ای از دلایل مانند جستجوی استقلال و خودمختاری، واکنش خشم آلود نسبت به محیط و افراد و تلاش برای راحتی، آینده‌سازی، خلاصی از نزاع و کشمکش با والدین، سطح فرهنگ خانواده، شیوه‌های تربیتی والدین، طلاق، مرگ و فقر، طرد شدگی، ناسازگاری با ارزش‌ها، نجات از صدمات روانی جسمانی و جنسی، اعتیاد، روابط بی‌مهابای جنسی و سایر رفتارهای مخاطره‌آمیز خانه‌های خود را ترک کنند (سالیوان^۱، ۲۰۰۰ و روزنتال^۲، ۲۰۰۶). اگر چه منظور محقق از فرار، به مانند سالیوان و روزنتال، اشاره به فرار از منزل ندارد، اما همان علل باعث فرار زنان و دختران از محیط و افراد خانه و خانواده گشته، آنها را به روابط خارج از ازدواج و خیابانی، سوق می‌دهد. همچنین به زعم (مالک، نواز، محمود، ریاض، خاور مشتاق و ایجازخان، ۲۰۱۴)، رهایی از فشار خانواده و جامعه، از عمده‌ترین دلایل فرار و روی آوردن زنان و دختران به روابط خارج از ازدواج می‌باشد.

المیرا: برای فرار از خودم و فرصت‌هایی که سوزوندم. فرار از تنهایی خودم. موقعیت‌هایی که داشتم و خرابش کردم. زندگی که می‌تونستم داشته باشم اما ندارم. فرهاد همیشه باهام خوب بوده. بهم گفت برو ازدواج کن. اما انگار که طلسم شده باشم. هیچ‌کدوم از خواستگارهای بعد از طلاقم، شرایط مناسبی نداشتند. دوباره بر می‌گشتم پیش فرهاد.

سمانه: پدر و مادرم هر دو کارمند بودند و من فرزند آخری خانواده بودم. پدرم که معتاد بود زیاد خودشو جلو نمی‌انداخت. وضع مالی خوبی نداشتیم. برادرم عاشق یک دختری شده بود که مادرم مخالف ازدواج‌شون بود؛ تو خونه هر روز دعوا داشتیم. برادرم هر چی جهاز مادرم ذره ذره با پول خودش برای من خریده بود رو شکست. منم تو این روزها بیشتر با دختر عمه‌هام بیرون می‌رفتم. اون‌ها از من بزرگتر

¹ Sullivan

² Rosenthal

۲۲... پژوهش‌های جامعه‌شناختی، سال شانزدهم، شماره اول، بهار ۱۴۰۱

بودند. هر ۳ تاشون دوست پسر داشتن. من اون موقع ۱۴ ساله بودم. بخاطر اینکه تو خونه نباشم با اون ها می رفتم. حتی با دوست پسرهاشون می رفتیم بیرون.

شرایط مداخله گر پدیده انتخابی محرومیت

تهیدستی خانواده: فقر و تنگدستی خانواده یا همسر آن هم در سنین نوجوانی و جوانی، یکی از عمده ترین شرایط مداخله گر در کشش زنان به روابط خارج از ازدواج به حساب می آید. زهره: اوایل برای لذت و تفریح بود اما بعدها برام کادو می خریدند یا خودم ازشون پول می گرفتم. خانواده‌ام وضع مالی زیاد خوبی نداشتند. چون با پول خانواده‌ام خیلی کارها رو نمی‌تونستم انجام بدهم و به خودم و سر و وضعم می‌رسیدم.

زینب: پدرم درآمد ناچیزی داشت. برای همه چی لنگ بودیم (فقیر بودیم و از عهده مخارج زندگی بر نمی‌آمدیم). یادمه تا همون سالی که برای ادامه تحصیل پیام شهر، با روپوش های کوچیک شده دو تا خواهر بزرگم درس خونده بود.

آرزو: مادرم کارمند بود و پدرم مغازه داشتند. سال‌های اول، زندگی مان خوب بود اما بابایم ورشکسته شد و وضع مالی خوبی نداشتیم. بابایم معتاد شده بود و برادر بزرگ‌ترم هم تازه سمت مواد رفته بود.

نابسامانی روابط خانوادگی: از هم گسیختگی و عدم وجود روابط صمیمی و سالم در بین اعضای خانواده، به ویژه والدین، سبب ساز رهاشدگی و مورد غفلت واقع شدن فرزندان، به ویژه دختران می‌گردد. این شرایط یکی دیگر از مداخله گرهای گرایش دختران و زنان به روابط خارج از ازدواج و خیابانی می‌باشد. شمیت^۱، ۲۰۱۰؛ گرین^۲، ۲۰۱۸، نیز عوامل خانوادگی شامل؛ خشونت خانوادگی و سبک تربیتی والدین، وجود تجربه مشابه در والدین را از جمله همین روابط ارزیابی می‌نمایند.

کیمیا: من در خانه خیلی مشکلات داشتم، پدر و مادرم مدام با هم دعوا می‌کردند. مادرم ناراحتی و افسردگی شدید عصبی داشت؛ بعضی وقت ها راحت من رو کتک می‌زد حتی چند بار برادر کوچکترم از دستش نجاتم داد. مادرم چون از بچگی مادرش رو از دست داده بود و مجبور شده بود با زن پدرش

¹ Smith

² Green

23.....مطالعه کیفی علل و پیامدهای روابط خارج از ازدواج

زندگی کند از همون اوایل دچار ناراحتی عصبی بود، با کوچکترین حرفی شروع به جیغ زدن می کرد و رابطه اش با پدرم سرد بود.

آرزو: گفتم وضع مالی خوبی نداشتیم و دو تا برادرهایم هم معتاد شده بودند؛ برادر بزرگ ترم هم طلاق گرفته بود و به خاطر قاچاق زندان افتاده بود و همه این ها باعث شده بود که کسی خواستگاری من نیاد. حتی دلیل اینکه محمد (دوست پسر دوشم) به خواستگاریم نیومد این بود که می گفت پدرم اگر بفهمد بابایت معتاده و برادرت به خاطر قاچاق افتاده زندان با من نمی آید خواستگاری تو.

راهبردهای زنان در پدیده انتخابی محرومیت

عشق های پناهگاهی: منظور محقق از عشق های پناهگاهی، ورود به رابطه های عاشقانه با جنس مخالف برای پناه بردن از مشکلات تنهایی و عدم صمیمیت خانوادگی می باشد.

فاطمه: یه روز پسر یکی از آشناهای دورمون زنگ زد و من گوشه رو جواب دادم. با این حرف زدن اولین بار حس کردم که چقدر خوبه یکی اینقدر با احترام باهات حرف بزنه. شاید یکی از بزرگترین دلیل هاش همین بود. بعد از چند بار حرف زدن با هم دوست شدیم. اما می خواستم با یکی حرف بزنم درد و دل کنم خیلی تنها بودم. دوست داشتم یکی در حد همین حرف هم شده بهم محبت کنه. دنبال صحبت و فرار از تنهایی. فقط داشتم با همه رابطه خودم رو سرگرم می کردم تا از تنهایی در بیام. اما بیشتر تنها می شدم و احساس پشیمونی می کردم.

ندا: بعد از مدتی شنیدم علی از یکی از دخترهای دانشکده خواستگاری کرده، کمی بهم ریخته بودم و از طرف دیگر بخاطر کمبود محبتی که در خانه احساس می کردم. در آن سن که احتیاج به محبت داشتم، محبتی درست و حسابی در خانه نمی دیدم (مادرم به برادرم توجه می کرد و پدرم به خواهر کوچکم). به نظر من پدر و مادرها باید با بچه های خود دوست باشند و به آنها محبت کنند چند روز به حرف های ثریا فکر کردم و گفتم امتحان می کنم. شاید همین هم باعث شد از فکر علی بیرون و سیاوش هم خوب شود و قرار شد من حرفهایم را برای ثریا پیامک کنم و او به برادرش بگوید و کم کم ثریا را که واسطه بود را کنار گذاشتیم و خودمان به هم پیام می دادیم.

مکانیسم جابجایی: جابجایی عبارت است از جایگزین کردن یک «برطرف‌کننده‌ی نیاز» با یکی دیگر. در جابجایی، آنچه فرد واقعاً می‌خواهد، واپس رانده شده و جای خود را به چیز دیگری می‌دهد. زمانی است که فرد برای مقابله با کشمکش‌های درونی یا استرس، احساسات منفی خود در باره یک موضوع را، به طور ناخودآگاه به موضوع دیگری انتقال می‌دهد که معمولاً خطرناکی آن کمتر است (بلکمن^۱، ۱۳۹۴: ۴۱). در پژوهش حاضر، به دفعات دیده شد که مشارکت‌کنندگان، یک عشق شکست خورده را به سرعت با عشق‌ها یا روابط هیجانی دیگری جایگزین می‌نمایند.

المیرا: همون موقع روابط من با اولین دوست پسرم آغاز شد. توی اون ۱۱ ماه نامزدی به قدری از نظر روحی بهم فشار اومده بود که دیدم نسبت به مردها کلاً منفی بود. به آدم مثبت ریلکس می‌تونست منو به دنیای پرشور و حال‌گذاشته برگردونه. توی یکی از مهمونی‌های تولد هم‌کلاسی هام با فرهاد آشنا شدم. ۲۵ سالم بود اون موقع. دوستم بهش گفته بود که من تجربه خوبی در مورد اولین مرد زندگیم نداشتم. اومد نشست پیشم و سر صحبت رو باز کرد. هنوزم باهم هستیم.

زهره: نمی‌خواستم تنها بشم، نمی‌خواستم افسرده بشم. داغ مجید من رو بدجور ترسونده بود. دلم می‌خواست همیشه یکی تو زندگیم باشه و دوستم داشته باشه و بهم اهمیت بده. من تک دختر خانواده بودم. مادرم خیلی هوامو داشت. اوایل نمی‌گذاشتم متوجه رابطه‌هام بشه اما یک شب که یکی از دوست‌پسرهام اومده بود توی اتاقم، مادرم متوجه شد. اون فرار کرد اما من لو رفتم. این اتفاق باعث شد دیگه ترسی از مادرم نداشتم. ترسم ریخته بود دیگه برام مهم نبود آیا اون می‌فهمه یا نه. چند سالی به همین طریق گذشت و من شاید ۷ تا دوست‌پسر داشتم، رابطه‌های کوتاه و بلند که بیشترشون به خاطر لذت بود.

---

¹ Blackman

پیامدهای پدیده انتخابی محرومیت برای زنان

ندامت: ندامت و پشیمانی، از شایع ترین پیامدهای روابط خارج از ازدواج برای زنان مشارکت کننده به شمار می رود. آنها از این که بدون عقلانیت و از روی احساس یا سادگی به مردان اعتماد کردند، پشیمان هستند زیرا این روابط پیامدهای ناخوشایندی برای زندگی آنها به دنبال داشته است.

زهرآ: من دیگه غلط بکنم کارهای قبلی رو انجام بدهم. همان یکبار آبروریزی و سختی های زیادی که بعد از آن اتفاقات کشیدم کافی است. خیلی از کارهای گذشته ام پشیمانم و همیشه از خدا می خواهم مرا ببخشد و حسرت زندگی دوم را می خورم که چرا قدر ندانستم.

نسترن: از اعتماد و عشقی که بهش داشتم به شدت پشیمانم. این عمل من باعث تغییر خیلی چیزها در زندگی من شد. اما افسوس پشیمانی فایده ای ندارد. ای کاش زمان به عقب بر می گشت تا با دید عاقلانه تری به اطرافم و زندگیم نگاه می کردم. تمام فرصت های تحصیلی و کاری خودم را از بین بردم.

طرد شدگی: طرد از خانواده و اطرافیان، از دست دادن حمایت خانواده و به تبع آن اعمال محدودیت های جدید و از دست دادن امکانات (هر چند محدود) قبلی، از دیگر پیامدهای روابط خارج از ازدواج برای زنان و دختران به شمار می رود.

زینب: سال اول تا زمانی که پسر دنیا بیاد با خودمم قهر بودم. حتی یه بارم خونه بابام نرفتم با اینکه ۲۰ دقیقه با ماشین راهه تا روستای ما. فقط گاهی مادرم بهم سر میزد. یه جور گاو پیشونی سفید شده بود خانواده ام. مادرم نگران بود که خواهر بزرگتر و دو تا خواهر کوچکترم به خاطر رسوایی من، کسی نیاد خواستگاری شون.

فاطمه: بابام من رو به باد کتک گرفت و ۱ هفته توی اتاقم زندونیم کرد و حتی چند بار به خودکشی هم فکر کردم. روزهای اول خوشحال بودم. اما می دیدم منو فقط بخاطر شهوت و سرگرمی می خوان و به خودم اهمیت نمی دادن و منم خودم رو می کشیدم کنار. از دوستانم ضربه خورده بودم و تو خانواده ام جایی نداشتم. اصلا جرات حرف زدن نداشتم.

بحث و نتیجه‌گیری

یافته‌های این پژوهش، نتایج پژوهش نامداری (۱۳۹۶)، را که بر وجود میل غریزی به شناخت جنس مخالف و فاصله گرفتن از ارزش‌های سنتی و گرایش به سبک زندگی مدرن تأکید می‌کند ولی اذعان می‌کند که به دلیل نبودن فلسفه‌ی زیربنایی این روابط در کشور ما و تفکر سنتی خانواده و عدم حمایت آن‌ها بعد از ازدواج و هم‌چنین نرسیدن افراد به رشد فکری لازم در مورد هدف از ایجاد رابطه و عدم مدیریت درست آن، مشکلات و هم‌چنین عوارض فردی و اجتماعی برای افراد بوجود می‌آید، مورد تأیید قرار می‌دهد. اما نتایج این پژوهش بر خلاف یافته‌های پژوهش جلیل عابد زاده (۱۳۹۶)، هیچ ارتباط مثبتی بین رضایت زناشویی و روابط پیش از ازدواج مشاهده نگردید.

بر اساس یافته‌های پژوهش آذر و نامور (۱۳۹۶)، (نیازهای عاطفی و روانی، حس کنجکاوی، ضعف باورها و اعتقادات، وسایل ارتباط جمعی)، باعث گرایش آن‌ها به روابط خارج از ازدواج شده و با برقراری آن می‌توانستند نیاز جنسی و عاطفی خود را ارضاء کنند تا در زندگی احساس آرامش داشته باشند. نتایج پژوهش حاضر ضمن تأیید دلایل گرایش مشارکت‌کنندگان به داشتن و برقراری روابط خارج از ازدواج، رسیدن به احساس آرامش و ارضاء شدگی عاطفی را تأیید نمی‌کند.

بر اساس نظریه محرومیت نسبی، چنان‌چه در راه دستیابی افراد به اهداف و خواسته‌های افراد مانعی ایجاد شود؛ آنان دچار محرومیت نسبی شده و نتیجه طبیعی و زیستی این وضع، آسیب رساندن به منبع محرومیت است. بدین ترتیب، محرومیت نسبی نتیجه تفاوت درک شده میان انتظارات ارزشی (خواسته‌ها) و توانایی‌های ارزشی (داشته‌های) افراد است (سام دلیری، ۱۳۸۲: ۶۴). بر همین اساس می‌توان پدیده توجه خواهی ناشی از محرومیت در دریافت توجه، احترام و محبت را در مشارکت‌کنندگان پژوهش، تبیین نمود. توجه خواهی و مهرطلبی، از مهم‌ترین عوامل گرایش زنان به روابط خارج از ازدواج به حساب می‌آید. هدف زنان از روابط خارج از ازدواج، رسیدن به ازدواج یا زندگی زناشویی می‌باشد. محرومیت اقتصادی، عاطفی و فرهنگی، به عنوان مهم‌ترین علت گرایش و ورود به روابط خارج از ازدواج در زنان می‌باشد. این افراد برای ارضای نیاز توجه خواهی خود، مبادرت به دوستی با مردان و پسران در چارچوب خارج از ازدواج نموده بودند. اگر چه در مراحل اولیه دوستی، درک آنها

27 ..... مطالعه کیفی علل و پیامدهای روابط خارج از ازدواج

از این رابطه، رسیدن به حس ارضای میل توجه خواهی و دریافت محبت بود، اما در نهایت، پیامدهای این روابط برای آنها، مملو از شکست های فردی و اجتماعی و نیز احساس رسوائی یا تغییر مسیر منفی در راه رسید به اهداف تحصیلی و ازدواج بود.

با توجه به موقعیت اجتماعی - فرهنگی شهرستان رفسنجان، و تابوهایی که زنان در ورود به اجتماع و برقراری روابط عادی و نسبتاً نرمال با مردان، مواجه هستند، ترغیب به برقراری روابط مخفیانه و عاشقانه در آنها شدت دارد. زنان در مقایسه با مردان، بعد از ازدواج، کمتر به روابط خارج از ازدواج (خیانت)، کشیده می شوند. هر چه نیاز و کمبود مادی و احساسی در زنان بیشتر باشد، شکست های عشقی و عاطفی سنگین تری بر آنها وارد می شود که از دست دادن آبرو و اعتبار در بین خانواده و بدنام شدن در شهر کوچک، از جمله پیامدهای این گونه روابط می باشد. پس مهم ترین و هسته ای ترین عامل گرایش زنان از به روابط خارج از ازدواج، محرومیت های آنها می باشد. محققین این پژوهش پیشنهاداتی برآمده از پژوهش دارند که به شرح زیر می باشد:

۱- گسترش و فراگیری جلسات و نشست های صمیمانه روانشناسان و جامعه شناسان در قالب طرح ملی گفتگوی خانواده، و تبیین پیامدها و تبعات روابط خارج از ازدواج برای دختران و زنان.

۲- تولید و ارائه برنامه هایی هدفمند در جهت آموزش مهارت های فرزندپروری و ارتباط صحیح والدین به ویژه دختران و مادرها.

۳- کمک و آموزش به دختران جوان جهت خوداشتغالی و یادگیری مهارت های کم هزینه در زمینه های تولید یا خدمات و فراهم نمودن شرایط اشتغال خانگی یا بیرون از خانه جهت ایجاد زمینه های استقلال مالی و از بین بین فقر جنسیتی.

منابع

آذر، خدیجه؛ نامور، یوسف (۱۳۹۶). تجارت روابط دوستی دختر و پسر دانشجو با رویکردی پدیدار شناسانه، نشریه علمی پژوهشی وزارت علوم، (۵۱)، ۳۹-۷۲.

اسفندیاری، اسماعیل، (۱۳۸۲). فقر و مطالعات اجتماعی، مطالعات راهبردی زنان، شماره ۲۱: ۴۷-۷۵.

۲۸... پژوهش‌های جامعه‌شناختی، سال شانزدهم، شماره اول، بهار ۱۴۰۱

جلیل عابد زاده، سمیرا (۱۳۹۶). روابط قبل از ازدواج و رضایت زناشویی: مطالعه موردی زنان همسر دار ۵۰-۲۰ ساله شهر شیراز، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه دانشگاه شیراز، دانشکده اقتصاد، مدیریت و علوم اجتماعی.
حبیب پور گتایی، کرم؛ قادری، صلاح الدین؛ امیری، زهرا. (۱۳۹۸). زمینه‌ها و پیامدهای دوستی با جنس مخالف: مطالعه‌ای پدیدارشناسانه در دانشجویان دانشگاه خوارزمی، فصلنامه علمی - پژوهشی رفاه اجتماعی، سال نوزدهم، شماره ۷: ۲۴۶-۱۹۹.

سام دلیری، کاظم (۱۳۸۲). سنجش محرومیت نسبی در نظریه تد رابرت گر، فصلنامه مطالعات راهبردی، (۲۲): ۶.
صباغی، فاطمه؛ صالحی، کیوان؛ مقدم زاده، علی (۱۳۹۶). ادراک و تجربه زیسته زوج‌ها از علل بروز جدایی عاطفی: مطالعه به روش پدیدارشناسی، مجله پژوهش‌های مشاور، (۶۲)، ۴-۳۱.
فتحی، منصور (۱۳۹۱). شناسایی عوامل زمینه‌ساز بی‌وفایی زناشویی، پایان‌نامه دکتری، گروه مددکاری اجتماعی، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی.

کلمن، جیمز (۱۳۹۰). بنیادهای نظریه اجتماعی، ترجمه: منوچهر صبوری، تهران: نشر نی. چاپ سوم.
گیدنز، آنتونی (۱۳۹۶). چکیده آثار آنتونی گیدنز، ترجمه حسن چاوشیان، تهران، چاپ اول، انتشارات ققنوس. چاپ چهارم.
میرزایی، خلیل (۱۳۹۵). کیفی پژوهی، پژوهشگری و پژوهش‌نامه نویسی، جلد اول، تهران: فوژان.
نامداری، فائزه (۱۳۹۶). بررسی تأثیر معاشرت با جنس مخالف قبل از ازدواج بر کیفیت زندگی و روابط زوجین شیرازی (پژوهش کیفی)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد مرو دشت، دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی.

Alavi, Masoumeh et al. (2018). The Dark Triad of personality and infidelity intentions: The moderating role of relationship experience, *Journal: Personality and Individual Differences*, Volume 128, 1 July 2018, Pages 49-54.

Brand, R.J., Markey, Cm., Mills, A, & Hodges, S.D. (2007). Sex differences in self-reported infidelity and its correlates. *Sex Roles*, 57, :101-109.

Campbell, Amanda Marie M.A. (2009), how selected personality factors affect the relationships between marital satisfaction, sexual satisfaction, and infidelity, a dissertation presented in partial fulfillment of the requirements for the degree doctor of philosophy, Tech University.

Edalati, A., & Redzuan, M. R. (2010). Perception of women towards family values and their marital satisfaction. *Journal of American Science*, 6 (4), 132- 137.

Ghani, s; s. Abdulla. M. Shari Fah. & S. Norden. (2014): "Muslim Adolescents Moral value and Coping Strategy among Muslim Female Adolescent in Premarital Sex". *Procedia – Social and Behaviarial Sciences*; 114: 427-433.

Legkaukas, V.& D. Stankeviciene. (2009): "Premarital sex Marital Satisfaction of Middle Age Men and Women: A Study of Marriage Lithuanian Couples". *Journal of sex Role*; 60: No,1.

- Lewin, K. (1942). field theory and learning. In the psychology of Learning, the Yearbook of the National society for the study of Education.
- Manning, W. D & J. A Cohen. (2012): "Premarital cohabitation and Marital Dissolution: An Examination of Recent Marriages". *Journal of Marriage and Family*; 74(2): 377-387.
- Nicol Barbara, et al, (2015). Solving the problem of partner infidelity: Individual mate retention, coalitional mate retention, and in-pair copulation frequency,
- Silverman, D. (2013). *Doing Qualitative Research: A Practical Handbook*.
- Sprecher, S. (1998). Social exchange theories and sexuality. *The Journal of sex research*, 35: 32-43.
- Tach, L.& S. Halpern. (2012): "Marital Quality and Divorce Decisions How Do Premarital Childbearing Matter?". *Family Reactions*: 6(4): 571-585.
- Touesnard, Lisa. (2009): "A study of the effects of infidelity on contemporary couples, A thesis presented to the University of Waterloo in fulfillment of the thesis requirement for the degree of Master of Art in Sociology". Waterloo, Ontario, Canada.
- Wanic, R., & Kulik, J. (2011). Toward an understanding of gender differences in the impact of marital conflict on health. *Sex Roles*, 65 (5-6), 297-312.
- Wie, G. Z; Y. Q. Wn. & X. Z. Chen. (2012): "The Timing of sexual amang Chinese Youth". *International Perspective on Sexual and Reproductive Health*;196-402.